

Pr. asist. dr. Sorin Marinescu

CUVÂNTUL MÂNTUITOR AL SCRIPTURII ÎN SOCIETATEA DE ASTĂZI

I. În anul în care suntem chemați să conștientizăm rolul Sfintei Scripturi în viața credincioșilor creștini, se cuvine să cugetăm la cuvintele marelui Sfânt de care am fost îndemnați să ne apropiem cu recunoștință anul care a trecut, Ioan Gură de Aur, cel ce ne atrage atenția că preoția este „arta artelor și știința științelor“, mai presus decât medicina, îngrijindu-se de omul suferind de boala păcatului nu doar trupește, ci mai ales sufletește. Din această perspectivă, cunoscând că una dintre suferințele omului modern, în al cărui profil ne regăsim inclusiv noi, clericii, este receptarea nu atât incorectă, cât insuficientă a Cuvântului revelat și fixat în Cartea Sfântă, și mai cu seamă punerea lui în lucrare în viața de zi cu zi, s-ar cuveni să dăm un diagnostic și, eventual, să prescriem un tratament. Pentru fixarea acestui diagnostic, ar fi bine să evaluăm locul pe care îl deține în preocupările omului contemporan cuvântul dumnezeiesc revelat prin insuflarea Duhului Sfânt și fixat în scris în tezaurul neprețuit care este Sfânta Scriptură. Înainte de a ne concentra exclusiv pe această temă, ar trebui să facem câteva considerații de ordin general, referitoare la primirea cuvântului scris, a cărții, ca depozitară a acestui cuvânt, de către noi, oamenii mileniului al III-lea. Să recunoaștem că ne gândim adesea, de cele mai multe ori îngrijorați, la preponderența mai mult decât evidentă pe care o are imaginea transmisă prin intermediul ecranului TV sau al monitorului, față de cuvântul scris.

Raportul dintre cuvânt și imagine în zilele noastre reprezintă o temă care ar trebui să ne dea de gândit, cu atât mai mult, cu cât problematica acestui raport preocupă deja oamenii de știință din diferite sfere - filosofie, psihologie, sociologie. S-a semnalat până acum cu îngrijorare că în raportul

cuvânt - imagine transmise exclusiv pe cale vizuală se constată o sărăcire reciprocă, imaginea pune etichete arbitrare, după bunul-plac al celui care o transmite prin intermediul ecranului, cuvântul care însoțește imaginea desemnează exclusiv ceea ce se vede, urmarea fiind o sărăcire de sensurile pe care ar trebui să le poarte.

După cum atrage atenția prof. Giovanni Sartori într-o carte a sa¹, cuvântul are un dublu caracter - denotativ, cu referire strictă la un anumit obiect și conotativ, acesta din urmă trimițând către mai multe sensuri și implicând capacitatea de abstractizare a celui ce receptează cuvântul, adică stimulând inteligența. Or, cuvântul receptat doar ca purtător și auxiliar al imaginii își păstrează numai caracterul denotativ față de cuvântul scris, care, prin excelență, stimulează gândirea și puterea de abstractizare prin sensurile pe care le poartă.

Nu trebuie să uităm că unicitatea omului între indivizii altor specii este dată de capacitatea de a opera cu simboluri, care face posibilă comunicarea verbală. Iar comunicarea este vocația pe care omul o are prin actul creației, în care a primit pecetea Logosului, a Rațiunii divine, dar și pecetea treimică, a comuniunii interpersonale prin iubire. Ca una din expresiile acestei comuniuni, limbajul devine interfață dintre gândire și comunicarea verbală. Fără a demoniza neapărat televiziunea, care reprezintă un progres tehnologic indiscutabil al veacului trecut, nu putem să nu observăm că ea modifică într-un ritm oarecum lent, dar inexorabil natura comunicării umane, deplasând-o din contextul cuvântului în contextul imaginii; vederea devine precumpănitoare față de vorbire, iar imaginea ajunge să conteze mai mult decât conținutul mesajului ce se dorește a fi transmis, transcende deosebirile implicate de limbă și vederea devine suficientă pentru înțelegerea acestui mesaj. Într-un fel, oamenii au creat cu ajutorul vizualului un nou „Turn Babel“, iar limbajul conceptual, abstract, este treptat înlocuit de un limbaj perceptiv, concret, cu mult mai sărac. Televiziunea ar putea ajunge astfel dintr-un simplu element de comunicare, cum era percepută la început, un adevărat instrument „antropogenetic“², care dă naștere unui nou tip de ființă umană.

Ar fi de observat că, în pofida succesului pe care par să-l aibă comunicarea și navigarea prin internet, televiziunea continuă să ocupe un loc cen-

1. Giovanni Sartori, *Homo Videns*, Ed. Humanitas, București, p. 33.

2. *Ibidem*, p. 26.

tral, pentru că „vederea pasivă“ este mai facilă, mai comodă decât „vederea activă“ și, pe de altă parte, televiziunea transmite imagini reale, care ne afectează direct, pe câtă vreme cyber-lumea înseamnă întâi de toate accesul la o lume imaginară. Oricum, se constată cu ușurință în ultimele decenii o deplasare dramatică a accentului de pe cultura cărții, care a devenit una elitistă, a celor puțini, pe cultura audiovizuală - a celor mulți. Consecința este o atrofiere continuă a stimulilor cititului, ai cunoașterii transmise prin cultura scrisă. S-ar putea replica existența multor cuvinte abstracte, traducibile prin imagini, dar aceste imagini rămân doar surogate infidele și sărăcite ale conceptului desemnat. De exemplu, imaginea unui om tocmai eliberat dintr-o închisoare nu poate explica ce înseamnă „libertatea“ în calitate de concept; rămâne o încercare unilaterală și insuficientă comparativ cu cuvântul scris, care este cu mult mai mult decât o etichetă a unei imagini sau a alteia. Iar faptul că receptarea cuvântului scris în zilele noastre și, mai ales, de către tineri este evident deficitară, duce la o degenerare a intelectului, cu efecte dramatice pentru viitorul omenirii, care trăiește o adevărată criză a pierderii înțelepciunii, a capacității de cunoaștere. Drama este cu atât mai mare atunci când este vorba de cuvântul dumnezeiesc fixat în Scriptură - Scriitura Sfântă.

Un rezultat trist al secularizării, accentuat azi de preponderența imaginii în preferințele omului contemporan, îl reprezintă sărăcirea cuvântului, ca vehicul al comunicării, în primul rând, de sensul lui sacru. Cuvântul și-a pierdut treptat conotațiile din sfera sacrului, inclusiv în limba română, care trăiește acum drama transferului din zona limbajului de lemn comunist în zona limbajului așa-zis european. Puțini se mai gândesc acum, de exemplu, la faptul că, atunci când rostim „comunicare“, ar trebui să ne gândim și la „cuminecare“, care înseamnă mai mult decât transfer de idei, înseamnă jertfă, dăruire, împărtășire. Sensul acesta a fost izolat pe nedrept în sfera arhaismelor, cum se întâmplă, de fapt, cu multe alte cuvinte care nu mai sunt purtătoare de har, ci doar de imagini seci și irelevante.

II. Cuvântul purtător de har este, prin excelență, cuvântul Scripturii, descoperit de Dumnezeu profeților și patriarhilor în Vechiul Testament și apoi întrupat în Persoana Fiului lui Dumnezeu (Evr. 11, 1). Sfânta Scriptură este expresia scrisă a acestei Revelații împlinite în Mântuitorul Hristos și, în același timp, o formă de păstrare a eficienței acestei Revelații. Prin Sfânta Scriptură, Hristos continuă să lucreze cu noi, spre mântuirea noastră, prin

Duhul Său cel Sfânt³, ca o dovadă clară a fidelității față de cei care Îl urmează: „*Iată, Eu sunt împreună cu voi până la sfârșitul veacurilor*“ (Mt. 28, 20). Cuvintele lui Hristos sunt „*cuvintele lui Dumnezeu*“ (In. 3, 34), sunt „*duh și viață*“ (In. 6, 63), „*cuvintele vieții veșnice*“ (In. 6, 68).

Prin puterea Duhului, în Sfânta Scriptură, Cuvântul lui Dumnezeu nu slăbește atunci când este exprimat în limba omului, iar cuvântul omului capătă astfel o nouă adâncime și putere, se transfigurează. Omul devine capabil să exprime cuvintele lui Dumnezeu și să-I vorbească, devine posibilă „teologia“.

Pr. Georges Florovsky semnalează însă tragedia pe care o trăiește omul modern, incapabil de a-L recepta pe Hristos în cuvântul Scripturii⁴, el plângându-se adesea că primește acest cuvânt ca pe un „*idiom arhaic*“, care îi este deci străin, resimțind automat o înstrăinare și față de Cel Care îi transmite acest cuvânt. S-a ajuns până la sugestia de a „*demitologiza*“ Scriptura, printr-o „*modernizare*“ a limbajului, ceea ce ar însemna de fapt o coborâre de la înălțimea cuvântului haric la sărăcia cuvântului de azi, singura diferență crezându-se a fi doar „*învelișul accidental extern*“ al celui dintâi.

Să nu uităm că între încercările cultelor neoprotestante de a-și atrage cât mai mulți adepți există inclusiv un demers cel puțin discutabil - „*traduceri*“ forțate ale Scripturii în limbajul omului modern, care nu doar că nu reușesc să transmită mesajul divin în integralitatea și integritatea lui, dar, pe alocuri, au note cvasicomice date de exprimări anacronice și nepotriviri flagrante.

O primă datorie a credincioșilor ar fi deci păstrarea fidelității față de mesajul divin nealterat, înscris în Scripturile Sfinte ale strămoșilor noștri. Pentru aceasta, mai cu seamă că ne aflăm în anul în care suntem chemați să ne apropiem mai mult decât până acum de Sfânta Scriptură, se cuvine să mulțumim lui Dumnezeu pentru modul în care a fost teaurizat cuvântul divin în cea mai curată și sfântă limbă română, se cuvine să ne aplecăm cu evlavie asupra textelor sfinte pe care ei ni le-au lăsat. Ar trebui să remarcăm, de la o ediție la alta a Sfintei Scripturi în limba română, o fidelitate exemplară față de cuvântul dumnezeiesc în expresia lui cea mai curată românească,

3. Pr. prof. Dumitru Stăniloae, *Teologia dogmatică ortodoxă*, vol. I, Ed. I.B.M.B.O.R., București, 2003, p. 53.

4. Pr. Georges Florovsky, *Biblie, Biserică, Tradiție - o viziune ortodoxă*, Ed. Reîntregirea, Alba Iulia, 2006, p. 32.

nealterată și nesărăcită de poticnelile în credință ale veacurilor din urmă. „Limba vechilor cazanii“ nu este o limbă moartă, ci e vie și actuală, având drept vehicul al comunicării cuvântul purtător de har.

III. Cuvântul purtător de har nu este prezent oriunde și oricând; îl aflăm însă când ascultăm chemarea lui, având mereu nevoie de el, în casa Celui Care l-a rostit, în casa lui Dumnezeu, care este biserica.

Citind Sfânta Scriptură, omul se transformă, dar pentru aceasta ar trebui să meargă mult mai departe decât să urmărească doar îmbunătățirea culturii sale generale. Biblia trebuie citită cu credință, în stare de rugăciune, pe care nu o putem dobândi decât în Biserică, în comunitatea liturgică unită în iubire⁵. Numai în Biserică găsim în citirea Bibliei căldura, bogăția, unitatea care vin de la Dumnezeu. Doar cu ajutorul propriei rațiuni slăbite de păcat, omul nu Îl poate înțelege pe Dumnezeu Care, din iubire față de cel creat după chipul Său, i se descoperă în Persoana lui Hristos, Dumnezeu-Cuvântul⁶.

Origen a dezvoltat ideea unui paralelism între Cuvântul care Se face Om și cuvântul care se face carte. „Cuvântul lui Dumnezeu nu are nici carne, nici trup după natura Sa divină, nu poate fi nici rostit, nici văzut, însă odată ce se întrupează, putem să-L vedem și să-L descriem. Deoarece Cuvântul S-a făcut trup, există o carte a genealogiei lui Iisus Hristos (Mt. 1, 1)“⁷. Între vederea lui Hristos și citirea Scripturii există o analogie, creștinul iubește Sfânta Scriptură, după cum îl iubește pe Hristos și participă la o transfigurare a înțelegerii textului biblic. „*Hainele* Logosului sunt cuvintele Scripturii, veșmintele gândirii divine. Precum El părea a fi diferit aici pe pământ, iar când era transfigurat, când fața Lui strălucea ca soarele, la fel era și este și cu hainele: când ești aici jos, ele nu ți se par strălucitoare, nu sunt «albe»; dar dacă urci, vei vedea lumina «hainelor» și vei contempla fața lui Iisus transfigurat“⁸.

Făcând un alt paralelism, între Scriptură și Euharistie, Origen le înfățișează pe ambele ca fiind două forme ale prezenței lui Hristos: „Noi bem sângele lui Hristos nu numai în ritul sacramental, ci și când primim cuvintele

5. Pr. Marc-Antoine Costa de Beaugard, pr. Dumitru Stăniloae, *Mica dogmatică vorbită. Dialoguri la Cernica*, trad. Maria-Cornelia Ică jr., Ed. Deisis, Sibiu, 2007, p. 149.

6. *Ibidem*, p. 156.

7. Origen, *Esprit et Feu*. Textes choisis et presentes par Hans Urs von Balthasar, tome II, Paris, 1960, p. 134.

8. *Philocalie, 1-20. Sur les Écritures*, introduction, texte, traduction et notes par Marguerite Harl, Cerf, 1983, p. 436-437.

care conțin viața“. Citirea sau ascultarea Cuvântului poate fi cu adevărat o Euharistie, iar pentru aceasta este necesară rugăciunea de invocare a Duhului Sfânt, într-o adevărată „epicleză“, pentru ca noi să putem urca la Dumnezeu, Cel ce din iubire coboară către noi. Credincioșii sunt îndemnați astfel să acorde aceeași cinstitoare Cuvântului și Euharistiei și să conștientizeze că, în biserică, rugăciunea descoperă adevăratul sens al Scripturii, participarea la Liturghie mai cu seamă înseamnă mult mai mult decât primirea și înțelegerea unor cuvinte oarecare, înseamnă unirea, ca și atunci când primim Sfânta Împărtășanie, cu Cuvântul divin. Sfânta Evanghelie este semnul prezenței lui Hristos, ieșirea cu Evanghelia înseamnă ieșirea lui Hristos la propovăduire, citirea Evangheliei ni-L arată pe Însuși Hristos Care ne vorbește. Astfel, Evanghelia devine obiect de venerație purtat în procesiuni, este citită în mod solemn, iar credincioșii intuiesc misterul sfințeniei sale în Biserică, ceea ce este foarte important astăzi, când există o tendință tot mai accentuată de a pierde simțul sfințeniei care înconjoară Biblia.

Numai prin citirea Sfintei Scripturi în Biserică descoperim o adevărată bogăție de sensuri, în lumina Duhului, prin rugăciune, depășind cu mult sensul strict literal al scrierii sfinte. De altfel, în întregul cult, ceea ce nu este textual biblic ori este o parafrază, ori un comentariu la cuvintele Scripturii. Credincioșii aduc ca ofrandă Cuvântul lui Dumnezeu, care de fapt îl izvorăște⁹.

În Biserică, Liturghia este mediul divino-uman în care citim Cuvântul, iar Scriptura, fără a fi citită în legătură cu cultul și Liturghia, rămâne o lectură individualistă. Cuvântul lui Dumnezeu trebuie citit în însuși Trupul lui Dumnezeu, care este Biserica. În Sfânta Liturghie Dumnezeu vorbește și lucrează prin Cuvânt pentru mântuirea credincioșilor.

IV. Dacă, așa cum am arătat la început, imaginea desacralizată transmisă prin intermediul ecranului TV sărăcește cuvântul de eventuala bogăție de sensuri și afectează grav calitatea comunicării interumane, în biserică, în spațiul sacru, totul se schimbă radical. Cuvântul sacru - Logosul Scripturii și imaginea sacră - icoana se potențează, se îmbogățesc reciproc, amândouă transmițând aceeași Revelație în lumina aceleiași Tradiții Sfinte care trăiește în Biserică. Sfânta Scriptură și imaginea sacră, icoana, se „arată“ și se „explică“ reciproc, căci așa cum cuvântul Scripturii este o imagine, imaginea

9. Pr. Marc-Antoine Costa de Beauregard, pr. Dumitru Stăniloae, *op.cit.*, p. 158.

pictată este un cuvânt. Sfinții Părinți de la Sinodul al VII-lea Ecumenic au precizat: „Ceea ce cuvântul comunică prin auz, pictura o arată în chip tăcut, prin reprezentare“.¹⁰ Adică icoana conține și proclamă același adevăr ca și Evanghelia; și una, și alta sunt niște reflexe ale slavei divine, sunt simboluri ale Duhului pe care Îl conțin. Așa cum prin Cuvântul-Hristos, Dumnezeu coboară la noi pentru a ne urca la cer, prin icoană „transcendentul irumpe și valurile succesive ale prezenței sale întrec toate marginile și umplu întreg universul.“¹¹

După cum ne împărtășim de Hristos prin cuvântul Scripturii, prin închinarea la icoană, care este o fereastră spre cer, depășim simbolul și intrăm în comuniune cu ipostasul divin prin participare. Căci, așa cum învață Sfântul Teodor Studitul, icoana lui Hristos nu reprezintă nici natura divină, nereprezentabilă, nici natura umană, care este un concept abstract; ea reprezintă Persoana lui Hristos-Dumnezeu, în care sunt reunite în chip „neîmpărțit și nedespărțit, neamestecat și neschimbat“ cele două naturi - divină și umană.¹² Hristos poate fi „circumscriș“ pe icoană, așa cum a fost circumscriș în Întroparea Sa.

În Biserică, icoana nu este o artă care ilustrează Scriptura, ci un limbaj care îi corespunde, care îi este echivalent, întrunind aceeași semnificație liturgică, dogmatică și educativă.

Prin icoană, cuvântul Scripturii este transmis nu sub forma unei doctrine teoretice, ci în chip liturgic, într-un mod viu, care se adresează tuturor facultăților umane; adevărul cuprins în Scriptură este transmis prin icoană în lumina întregii experiențe spirituale a Bisericii.

După cum textele liturgice alternează și confruntă părțile Scripturii, îi dezvăluie sensul, la fel și icoana, care reprezintă diferite momente ale istoriei sacre, ne comunică în chip văzut sensul și semnificația lor vitală. Astfel, prin Liturghie și icoană, prin Cuvânt și imagine sacră, Scriptura trăiește în Biserică și în fiecare dintre măduarele ei. Unitatea dintre imaginea liturgică și cuvântul liturgic are o importanță capitală, căci aceste două moduri de

10. Leonid Uspensky, *Teologia icoanei în Biserica Ortodoxă*, studiu introductiv și trad. Teodor Baconsky, Ed. Anastasia, București, 1994, p. 93.

11. Paul Evdokimov, *L'art de l'icone. Theologie de la Beauté*, Desclée de Brouwer, Paris, 1972, p. 169.

12. Alain Besançon, *Eseuri despre lumea de azi*, Ed. Humanitas, București, 2007, p. 97.

expresie trăiesc aceeași existență și au, în cult, o acțiune ziditoare comună. Relația lor de interdependență se arată și în aceea că renunțarea la unul dintre ele antrenează decăderea celuilalt, grăitoare fiind experiența perioadei iconoclaste (sec. VIII-IX), când renunțarea la imaginea sacră a dus la o completă decădere a vieții liturgice și deci spirituale.

Prin icoană și prin Cuvânt, în Liturghie, Revelația divină pătrunde în poporul credincios și îi sfințește viața, dându-i adevăratul sens al existenței. Icoana nu a fost niciodată un simplu element auxiliar în viața Bisericii; ea, ca și cuvântul, face parte integrantă din religie, ambele sunt moduri de cunoaștere a lui Dumnezeu, căi de contact ale credincioșilor cu Creatorul. Cuvântul și cântarea bisericească ne sfințesc sufletul prin auz, imaginea îl sfințește cu ajutorul vederii, căci prin cuvânt și imagine, Liturghia ne conduce spre asemănarea cu Dumnezeu, sfințindu-ne simțurile.

Putem spune, în concluzie, că între Sfânta Scriptură și Sfânta Liturghie săvârșită în Biserica împodobită cu sfintele icoane există o relație de interdependență, care conferă mesajului evanghelic puterea de a mișca sufletele spre împlinirea voinței lui Dumnezeu. Slujitorii altarelor sunt chemați să conștientizeze aceasta și să acționeze în consecință, descoperind în Sf. Liturghie mijlocul și cadrul cel mai bun de receptare a cuvântului lui Dumnezeu și de punere a lui în lucrare. Astfel, dacă la început am vorbit de un eventual diagnostic al societății de azi care nu mai primește Cuvântul, un tratament eficient ar fi promovarea celor mai bune mijloace de trezire a conștiinței în fiecare credincios în ceea ce privește importanța Sf. Liturghii, a faptului că în afara cultului, a Bisericii, nu este posibilă nici receptarea corectă, nici înțelegerea mesajului Scripturii. Deci, cu cât bisericile sunt mai pline, cu atât mai mulți oameni beneficiază de Harul divin care, prin cuvântul lui Hristos în Scriptură, devine lucrător.